כוותיה דרב פפי מסתברא דא"ר יהושע בן לוי בהכ"נ מותר לעשותו בית המדרש ש"מ דרש בר קפרא מאי דכתיב [א]וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש בית ה' זה בהמ"ק בית המלך אלו פלטרין של מלך ואת כל בתי ירושלם כמשמען ואת כל בית גדול שרף באש ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה מ"ד תורה דכתיב [ב]ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ומ"ד תפלה דכתיב [ג]ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר ר' יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ש"מ: אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים וכו': איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דלמא כיון דליכא לעלויי עילוייא אחרינא שפיר דמי תא שמע אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי מתני' דיעבד כי קא מיבעיא לן לכתחלה ת"ש גוללין ס"ת במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת קתני מיהת גוללים ס"ת במטפחות חומשין מטפחות חומשין אין מטפחות ס"ת לא אימא סיפא ולא חומשין במטפחות ס"ת הא תורה בתורה ש"ד אלא מהא ליכא למישמע מינה תא שמע מניחין ס"ת על גבי תורה ותורה ע"ג חומשין וחומשין ע"ג נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין ולא חומשין על גבי תורה הנחה קאמרת שאני הנחה דלא אפשר דאי לא תימא הכי מיכרך היכי כרכינן והא קא יתיב דפא אחבריה אלא כיון דלא אפשר שרי הכא נמי כיון דלא אפשר שרי ת"ש דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא כי קאמרינן כגון דכתיב ומנח לאיפרוקי מאי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר"מ אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שפיר דמי דלמא שאני למוד שהלמוד מביא לידי מעשה אשה נמי [ד]לא תהו בראה לשבת יצרה אבל תורה בתורה לא ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יתר על כן ארשב"ג אפי' אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: וכן במותריהן: אמר רבא ל"ש אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר איתיביה אביי בר"א שלא התנו אבל התנו אפילו לדוכסוסיא מותר ה"ד אילימא שמכרו והותירו כי התנו מאי הוי אלא שגבו והותירו טעמא דהתנו הא לא התנו לא לעולם שמכרו והותירו וה"ק בר"א שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא נמי מותר א"ל אביי לההוא מרבנן דהוה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת מי שמיע לך מרב ששת מאי דוכסוסיא אמר ליה הכי אמר רב ששת פרשא דמתא אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן דשמע ליה מילתא ולא ידע פירושא לישיילה קמיה דשכיח קמיה רבנן דלא אפשר דלא שמיע ליה מן גברא רבה אמר רבי יוחנן משום ר"מ בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירן תניא נמי הכי בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר ר"ה גזר תעניתא על לגביה רב חנה בר חנילאי וכל בני מתיה רמו עלייהו צדקה ויהבו כי בעו למיתי אמרו ליה נותבה לן מר וניזול ונפרנס בה עניי מאתין אמר להו תנינא בר"א בשאין שם חבר

רש"י

לעשות מבית הכנסת בית המדרש: **וישרף את בית ה' ואת כל בית גדול.** בנבוזראדן כתיב: **תסתיים.** יש סימן: **מותר לעשות בית המדרש.** אלמא בית המדרש הוי בית גדול: **דיעבד.** שמכרוהו כבר כדקתני מכרו תורה ומשום הכי מותר ליקח בדמיו ספר תורה שאם לאו מה יקחו מהם כי קא מיבעיא לן למכור לכתחילה לכך: **חומשין.** ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד: **אבל לא נביאים וכתובים במטפחות ספר תורה.** שמוריד המטפחות מקדושתן: **במטפחות של חומשין.** דקא מעלי להו למטפחות: **אבל במטפחות ספר תורה לא.** אלמא אין משנין לכיוצא בה אלא למעלה הימנה: **אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של ספר תורה.** דהא ירידה היא: **וקא יתיב דפא אחבריה.** דף נגלל על חבירו: **משום פשיעותא.** שמא משימכור שוב לא יקנה ומתוך כך יפסדו הדמים: **כי קאמרינן דמנח לאיפרוקי.** שכתוב כבר החדש בבית הסופר ואינו מעוכב אלא לתת לו דמים: **אלא ללמוד תורה.** להתפרנס בו כשלומד תורה. וקס"ד דה"ה לקנות ספר תורה: **שאינו צריך לו.** שיש לו אחר: **אינו רואה סימן ברכה לעולם.** באותן הדמים: **שמכרו והותירו.** מכרו אחד מן הקדושות הללו ולקחו ממקצת הדמים קדושה מעולה והותירו מהן: **אבל גבו.** מעות מן הצבור לצורך ספר תורה וקנאוהו ונותר בידן מן הדמים מותר להורידן שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה חמורה: **שלא התנו.** על מנת לעשות רצונם מן הדמים: **לדוכסוסיא.** מפרש לקמן: **כי התנו מאי הוי.** הא דמי קדושה הן: **וטעמא דהתנו.** כשגבו לעשות רצונם ותפלנו ממותר הדמים: **פרשא דמתא.** בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למושל העיר כשיצטרכו: **נותנין.** אותה לגבאי אותה העיר כדי שלא יחשדום בפוסקים ואינן נותנין: **וכשהן באים.** וחוזרים למקומן תובעים אותן מן הגבאים ומפרנסין בה עניי עירן: חבר

תוספות

כוותיה דרב פפי מסתברא. מהכא משמע דהלכה כר' יהושע בן לוי לגבי דר' יוחנן מדמייתי ראיה דהלכה כרב פפי משום דרבי יהושע בן לוי קאי כוותיה אע"ג דרבי יוחנן פליג עליה[א]: **אבל** התנו ז' טובי העיר במעמד כו'. קשה דכיון שהתנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר למה לי להותירו ואמאי נקטיה והא אפי' בכל הדמים יכולין הן לעשות מה שירצו כדאמר לעיל אפילו למישתי ביה שיכרא ופרש"י לקנות מן הדמים שכר לשתות ויש לומר דנקט והותירו לאשמועינן דאף במותר בעי תנאי דסלקא דעתך דאם קנו מן הדמים דבר קדושה והותירו דמותר לעשות מן המותר כל מה שירצו אפילו בלא תנאי קמ"ל דלא: רבי

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ה טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יט:

בא ב ג ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע יו"ד סימן ער סעיף א טוש"ע א"ח סימן א סעיף ג:

בב ה ו מיי' פי"א מהל' תפלה הלכ' טו יח טור ש"ע א"ח סימן קנג סעיף ה:

בג ז ח ט מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הלכה יד טוש"ע י"ד סימן רנו סעיף ו:

◆

רבינו חננאל (המשך)

איפשר, כמה דלא איפשר למיכרכיה ולא ליתב דפא אחבריה. אלא כשם שכורכין דפא אחבריה, כך מניחין תורה על גבי תורה. ת"ש מיהא אין מוכרין ספר תורה אפי' ישן ליקח בו חדש. ודחינן התם משום פשיעה שמא ימכר הישן ולא יזדמן לו ליקנות חדש, כי קא מיבעיא לן דמנח ספר תורה לימכר, מהו לימכור ישן ולקנות מיד זה חדש. ת"ש אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה. ש"מ תורה בתורה שרי. ודחינן שני תלמוד תורה דאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה. ולא איפשיט בהדיא. אין מוכרין ספר תורה לכתחילה. ת"ר לא ימכור אדם ספר תורה אע"פ שאין צריך לו. יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם. **פיסקא** מכרו בית הכנסת לא יקחו רחוב וכן במותריהן. אמר רבה לא שנו שאם מכרו רחוב יקחו בדמים בית הכנסת וכן במותריהן, כלומר אם מכרו רחוב וקנו כנסת ונשארו מן הדמים לא יקנו אלא כנסת וכן כל השנים במשנתינו. לא שנו אלא אם מכרו והותירו, אבל אם גבו מעות ליקנות בית הכנסת וקנו בית הכנסת והותירו מן המעות, מותר להן ליקנות מה שירצו. (קתני מיהא אם מכרו רחוב לא יקחו אלא בית הכנסת וכו'). ומותבינן עליה מיהא, במה דברים אמורים שלא התנו. ואוקימנה הכי, במה דברים אמורים שלא התנו בשעה שמכרו, אבל אם התנו מעיקרא, כלומר בשעה שמכרו, שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אפי' לדוכססיא, שהוא פרשא דמתא, שרי. אמר ר' יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה, נותנין, וכשבאין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. אבל יחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה, תנתן לעניי אותה העיר. רב הונא גזר תעניתא, עול לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה, רמו עליהון] צדקה ויהבו. כדבעי למיהדר, אמרו ליה ליהב לן מר וכו' עד במה דברים אמורים שאין שם

מסורת הש"ס

א) [ברכות כה. וש"נ וע' נדרים עב.], ב) [תוספ' פ"ג], ג) [ב"ב קנא.], ד) [ע' תוס' ב"ב ח: ד"ה פדיון], ה) קדושין ל' מ: [ב"ק יז.], ו) מס' ד"א רבה פ"א, ז) ב"א והמוכר [נ"ל ומוכר וכ"א בשאלתות פרשה נח סי' הן], ח) [וע"ע תוס' חולין נג. ד"ה אמר רבא וכו' שר"ת עלמו שמכב זה לראיה מזו מזה ע"ש פירושו בשינא דהכא וע' תוס' עירובין סה: ד"ה איקלעו].

◆

תורה אור השלם

1. וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית יְיָ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַםִ וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ: מלכים ב כה ט
2. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: ישעיהו מב כא
3. וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל גֵּחֲזִי נַעַר אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר סַפְּרָה נָּא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע: מלכים ב ח ד
4. כִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשָׂהּ הוּא כוֹנְנָהּ לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד: ישעיהו מה יח

◆

גליון הש"ס

גמ' **אלא ללמוד תורה.** ע' ב"ב דף ח ע"ב תד"ה פדיון שבוים ע"ז דף יג ע"א תד"ה ללמוד תורה: **שם אשה נמי.** ע' ב"ב ד' יג ע"א תד"ה שנא'. ובחגיגה ד' ב ע"ב תד"ה לא תהו ובגיטין ד' מא ע"ב תד"ה לא תהו:

◆

מוסף רש"י

אלא מהא ליכא למישמע מינה. דודאי מתני' לאו כולה דוקא, אלא חדא מינייהו דוקא, או רישא או סיפא, ותנא אידך אטו ההוא ולא ידעינן הי מינייהו דוקא לגמר מיניה (שבת קכא.).

◆

רבינו חננאל

כתיב ואת [כל] בית גדול שרף באש, ר' יהושע בן לוי אמר בית המדרש הוא, מקום שמגדלין בו תורה, כדכתיב יגדיל תורה ויאדיר. ור' יוחנן אמר בית הכנסת, מקום שמגדלין בו תפילה. **פיסקא** אבל (מקום) אם מכרו תורה לא יקחו ספרים. איבעיא [להו] מהו למכור ספר תורה ישן וליקח בדמיו חדש. ודייקינן ממתניתין דקתני אם מכרו תורה לא יקחו ספרים, הא תורה א) דיעבד שרי. ומיבעיא לן לכתחילה מאי. ואתינן למיפשטה מיהא דתניא גוללין ספר תורה במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים כו'. ואסיקנא ליכא למשמע מינה. ת"ש מניחין תורה על גבי תורה ותורה על גבי חומשין כו'. ודחינן שני הנחה דלא

א) נ"ל בתורה ש"ד מתני' דיעבד וכו'.